

eum facere non debuisset, divinæ sententiæ justus exitus indicavit.

LX. Ergo alio modo quodam etiam ipse deceptus est: sed dolo illo serpentino, quo mulier seducta est, nullo modo illum arbitrari potuisse seduci in illo modo, quo illa potuit. Hanc autem proprie seductionem appellavit Apostolus, quia id quod suadebatur, cum falsum esset, verum putatum est, id est, quod Deus ideo lignum illud tangere prohibuerit, quod sciebat eos, si tetigissent, velut deos futuros, tanquam eis divinitatem invideret, qui eos homines fecerat. Sed etiam si virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum internorum scrutatorem latere non poterat, sollicitavit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa esca non esse mortuam, secundum ea quæ superius tractavimus: non tamen eum arbitrari, si jam spiritali mente præditus erat, ullo modo credere potuisse, quod eos Deus ab esca illius ligni invideat vetuisset. Sed quid plura? Persuasum est illud peccatum sicut persuaderi talibus posset: conscriptum est autem sicut legi ab omnibus oporteret, etsi a paucis hæc intelligerentur sicut oporteret.

1 Tim. II, 14. — 2 Sent. dist. II, 29, cap. Præterea.

LIBER XII.

IN QUO DE PARADISO ET TERTIO CÆLO QUO RAPTUS EST PAULUS, DE QUO NU. IPIECI
VISIONUM GENERE DISPUTATUR.

CAPUT I.

De paradiso locus Apostoli examinandus.

I. Ab exordio Scripturæ sanctæ, quæ inscribitur Genesis, donec homo primus de paradiso dimissus est, undecim libris sive asserendo atque defendendo quæ certa nobis sunt, sive inquirendo et ambigendo de incertis, quæ potuimus, et sicut potuimus, disseruimus atque conscripsimus, non tam præscribentes de rebus obscuris unicuique quid sentiat, quam nos docendo in quibus dubitavimus ostendentes, temeritateque affirmandi amoventes a lectore, ubi non valuimus præbere sententiæ firmitatem: iste autem duodecimus liber ea jam cura expeditus, quæ nos pertractandus textus sacrarum Litterarum occupabat, liberius atque prolixius versabit « de Paradiso » questionem; ne putemur evitasse, quod videtur Apostolus in tertio cælo insinuare paradysum, ubi ait: « Scio » hominem in Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit, » raptum ejusmodi usque in tertium cælum: et scio » ejusmodi hominem sive in corpore sive extra corpus

» nescio, Deus scit, quia raptus est in paradysum, et » audivit ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui¹. »

II. In his verbis primum quæri solet, quid dicat tertium cœlum: deinde utrum illic intelligi voleat paradysum, an posteaquam raptus est in tertium cœlum, raptum esse et in paradysum, ubicumque sit paradysus: non ut hoc fuerit rapti in tertium cœlum quod in paradysum, sed prius in tertium cœlum, et post inde in paradysum. Et hoc sic ambiguum est, ut non mihi videatur posse dissolvi, nisi aliquis non ex presentibus Apostoli verbis, sed ex aliis forte Scripturarum locis, vel ratione perspicua, inveniatur aliquid, quo doceatur sive in tertio cœlo esse paradysum, sive non esse, cum et ipsum tertium cœlum quid sit non liquido appareat, utrum in rebus corporalibus, an forte in spiritalibus intelligendum sit. Posset quidem dici non nisi in locum aliquem corporalem hominem rapti potuisse cum corpore: sed quia et hoc ita posuit ut nescire se dixerit, utrum in corpore, an extra corpus raptus sit, quis audeat dicere se scire, quod se nescire Apostolus dixit? Veruntamen si neque spiritus sine corpore ad loca corporalia rapti potest, nec corpus ad spiritalia, hæc ipsa dubitatio ejus velut cogit intelligi, (siquidem de se ipso hæc cum scripsisse nemo ambigit,) tale fuisse illud quo raptus est, quod utrum corporale an spiritale esset, dignosci discernique non posset.

¹ 2 Cor. xii, 2-4.

CAPUT II.

Apostolum potuisse nescire an extra corpus paradysum viderit, si vidit in extasi.

III. CUM enim vel in somnis, vel in extasi corporum exprimuntur imagines, non discernuntur omnino a corporibus, nisi cum homo redditus sensibus corporis, recognoscit se in illis fuisse imaginibus, quas non per sensum corporis hauriebat. Quis enim, cum a somno evigilaverit, non continuo sentiat imaginaria fuisse, quæ videbat, quamvis cum ea videret dormiens, a vigilantium corporalibus visis discernere non valebat? Quanquam mihi accidisse scio, et ob hoc etiam aliis accidere potuisse vel posse non dubito, ut in somnis videns, in somnis me videre sentirem, illasque imagines, quæ ipsam nostram consensionem ludificare consueverunt, non esse vera corpora, sed in somnis eas presentari firmissime, etiam dormiens, tenerem atque sentirem. Hoc tamen fallebar aliquando, quod amico meo, quem similiter in somnis videbam, id ipsum persuadere conabar, non esse illa corpora, quæ videbamus, sed esse imagines somniantium, cum et ipse utique inter illa sic mihi appareret quomodo illa: cui et hoc dicebam, neque id verum esse quod pariter loqueremur, sed etiam ipsum tunc aliud aliquid videre dormientem, et utrum ista ego viderem omnino non scire: verum cum eidem ipsi persuadere mollebar quod ipse non esset, adducebar ex parte etiam ipsum putare esse, cui profecto non loquerer, si omni modo sic afficerer quod ipse non esset. Ita non poterat, quamvis mirabiliter vigi-

lans anima dormientis, nisi duci imaginibus corporum, ac si corpora ipsa essent.

IV. In extasi autem unum audire potui, et eum rusticianum vix valentem quod sentiebat exprimere, qui et vigilare se sciret, et videre quiddam non oculis corporis. Nam ut ejus verbis utar, quantum recolere possum: « Anima » mea, inquit, videbat eum, non oculi mei. » Non tamen sciebat utrum corpus esset, an imago corporis. Non enim erat talis, ut ista discerneret, verum tam simpliciter fidelis, ut eum sic audirem, ac si illud quod se vidisse narrabat, ipse vidissem.

V. Ac per hoc si paradisi Paulus ita vidit, ut apparuit Petro ille discus submissus e caelo¹, ut Joanni quidquid in Apocalypsi se vidisse conscripsit², ut Ezechieli campus ille cum ossibus mortuorum et illa eorum resurrectio³, ut Isaïæ sedens Deus, et in conspectu ejus Seraphim, et ara unde carbo assumptus Prophetæ labia mundavit⁴, manifestum est eum ignorare potuisse, utrum in corpore, an extra corpus ea viderit.

CAPUT III.

Apostolus certus se vidisse tertium cælum, incertus quomodo viderit.

VI. Sed si extra corpus visa sunt, et corpora non fuerunt, adhuc queri potest utrum imagines corporum fuerint, an ea substantia quæ nullam corporis similitudinem gerit, sicut Deus, sicut ipsa mens hominis, vel intelligentia, vel ratio, sicut virtutes, prudentia, justitia, castitas, charitas,

¹ Act. x, 11. — ² Apoc. 1, 12. — ³ Ezech. xxxvii. 1. — ⁴ Isai. vi. 2.

pietas, et quæcumque aliæ sunt, quas intelligendo atque cogitando enumeramus, discernimus, definimus, non utique intuentes lineamenta earum vel colores, aut quomodo sonent, aut quid oleant, aut quid in ore sapiant, aut quid contrectantibus de calore seu frigore, mollitudine seu duritia, lenitate seu asperitate renuntient; sed alia quadam visione, alia luce, alia rerum evidentia, et ea longe cæteris præstantiore atque certiore.

VII. Rursus igitur ad eadem ipsa Apostoli verba redeamus, et ea diligentius perscrutemur, hoc sine dubitatione primitus constituto, multo magis atque incomparabiliter amplius Apostolum scisse, quod de incorporea corporeaque natura nos, ut sciamus utcumque, conamur. Si ergo sciebat spiritalia per corpus, corporalia extra corpus videri omnino non posse, cur non per ea ipsa quæ vidit, quomodo etiam potuerit videre, discrevit? Si enim certus erat illa esse spiritalia, cur non consequenter extra corpus ea se vidisse certus nihilominus erat? Si autem corporalia esse noverat, nonnisi per corpus videri potuisse cur non etiam noverat? Unde ergo dubitat utrum in corpore an extra corpus ea viderit, nisi forte ita etiam dubitat, utrum illa corpora an similitudines corporum fuerint? Prius itaque videamus quid sit in verborum istorum contextione unde non dubitet, atque ita cum remanserit unde dubitet, fortassis ex his de quibus non dubitat, quomodo etiam illud dubitet apparebit.

VIII. « Scio, inquit, hominem in Christo ante annos » quatuordecim, sive in corpore nescio, sive extra corpus » nescio, Deus scit, raptum ejusmodi usque in tertium » cælum¹. » Scit ergo ante annos quatuordecim in Christo raptum hominem usque ad tertium cælum, hoc omnino non dubitat; nec nos ergo dubitemus: sed utrum in corpore an

¹ 2 Cor. xii, 2.

extra corpus, dubitat; unde illo dubitante, quis nostrum certus esse audeat? Num forte hinc etiam illud consequens erit, ut tertium cœlum fuisse dubitemus, quo raptum hominem dixit? Si enim res ipsa demonstrata est, tertium cœlum demonstratum est: si autem imago aliqua corporalium similis facta est, non erat illud tertium cœlum, sed illa ostensio sic ordinata est, ut videretur sibi ascendere primum cœlum, super quod videret alterum, quo rursus ascendens iterum alterum videret superius, quo cum pervenisset, posset dicere se in tertium cœlum raptum. Sed illud quod tertium cœlum esset, quo raptus est, neque dubitavit, neque dubitare nos voluit: ad hoc enim præmisit: «Scio,» et inde cepit, ut id quod se scire Apostolus dicit, solus ille non credat verum esse, qui non credit Apostolo.

CAPUT IV.

Vere tertium cœlum fuisse illud quo raptus est Apostolus. — Difficultas quomodo Apostolus certus sit de cœlo viso, et incertus de modo quo visum fuit.

IX. Scire ergo hominem raptum esse usque in tertium cœlum: proinde illud quo raptus est, vere tertium cœlum est; non signum aliquod corporale, quod cum ostenderetur Moysi, usque adeo sentiebat aliud esse ipsam Dei substantiam, aliud visibilem creaturam, in qua se Deus humanis et corporalibus sensibus presentabat, ut diceret: «Ostende mihi temetipsum¹;» nec aliqua imago rei corporalis, quam cum Joannes videret in spiritu², quæ-

¹ Exod. xxxiii, 13. — ² Apoc. xiii, 1. et xvii, 3.

rebat quid esset, eique respondebatur, vel civitas est, vel populi sunt, vel aliquid aliud, cum videret ille bestiam, sive mulierem, sive aquas, sive quid ejusmodi: sed «Scio, inquit, hominem raptum usque in tertium cœlum.»

X. Quod si spiritalem imaginem corporali similem cœlum appellari voluisset, sic erat etiam imago corporis ejus, in qua illuc raptus ascenderat: sic ergo et suum corpus appellaret, quamvis imaginem corporis, quomodo illud cœlum, quamvis imaginem cœli; neque curaret discernere quid sciret, et quid nesciret, id est, quia sciret raptum hominem usque ad tertium cœlum, nesciret autem utrum in corpore an extra corpus; sed simpliciter narraret visionem, earum rerum nominibus appellans illa quæ vidit, quarum erant similia. Nam et nos dicimus, cum somnia nostra narramus vel aliquam in eis revelationem: Vidi montem, vidi fluvium, vidi tres homines, et si quid ejusmodi, ea nomina tribuentes illis imaginibus, quæ habent res ipsæ, quarum similes erant: Apostolus autem, «Illud, inquit, scio, illud nescio.»

XI. At si utrumque imaginaliter apparet, utrumque pariter scitur, pariterve nescitur: si autem proprie cœlum, et ideo scitur; quomodo potuit imaginaliter corpus illius hominis apparere?

XII. Nam si cœlum corporeum videbatur, quare latebat utrum corporeis oculis videretur? Si autem incertum erat, utrum oculis corporeis an spiritu videretur, et ideo dictum est: «Sive in corpore, sive extra corpus, nescio,» quomodo non incertum erat et illud, utrum vere cœlum corporeum videretur, an imaginaliter ostenderetur? Itemque si substantia incorporea videbatur, non in aliqua imagine corporis, sed sicut videtur justitia, sapientia, et si quid ejusmodi, et hoc erat cœlum; id quoque manifestum est, oculis hujus corporis videri aliquid tale non

posse, ac per hoc si aliquid tale se vidisse sciebat, non per corpus se vidisse dubitare non poterat. « Scio, inquit, » hominem in Christo ante annos quatuordecim : hoc scio, » nemo dubitet, qui mihi credit; sed utrum in corpore » an extra corpus, nescio, Deus scit. »

CAPUT V.

Eadem difficultas enodatur.

XIII. Quomodo ergo scis, quod discernis ab eo quod nescis, ne credentes fallantur? « Raptum, inquit, eundem hominem usque in tertium caelum. » At illud caelum aut corpus erat, aut spiritus : si corpus erat, et corporeis oculis visum est; cur illud caelum esse scitur, et in corpore visum esse nescitur? Si autem spiritus erat; aut corporis imaginem praebuit, et tam incertum est utrum corpus fuerit, quam incertum est utrum in corpore visum sit, aut sic visum est, quomodo videtur mente sapientia, sine ullis imaginibus corporum, et nihilominus certum est videri non potuisse per corpus: aut ergo utrumque certum est, aut utrumque incertum: aut quomodo certum quod visum est, incertum autem per quod visum est? Manifestum est enim incorpoream naturam ab eo videri non potuisse per corpus. Corpora vero etiam si possunt videri sine corpore, non utique sic videntur per corpus, sed longe ille dispar modus est si quis est; unde mirum si posset Apostolum tanquam similimus fallere, aut ad dubitationem cogere, ut si corporeum caelum non corporeis oculis vidit, incertum sibi esse diceret, utrum in corpore an extra corpus id viderit.

XIV. Restat ergo fortasse, ut quoniam mentiri non posset Apostolus, qui tanta cura egit, ut discerneret quid sciret, et quid nesciret, hoc ipsum eum intelligamus ignorasse, utrum quando in tertium caelum raptus est, in corpore fuerit, quomodo est anima in corpore, cum corpus vivere dicitur, sive vigilantis, sive dormientis, sive in extasi a sensibus corporis alienata; an omnino de corpore exierit, ut mortuum corpus jaceret, donec peracta illa demonstratione membrum mortuis anima redderetur, et non quasi dormiens evigilaret, aut extasi alienatus denuo rediret in sensus, sed mortuus omnino revivisceret. Proinde quod vidit raptus usque in tertium caelum, quod etiam se scire confirmat, proprie vidit, non imaginaliter. Sed quia ipsa a corpore alienata, utrum omnino mortuum corpus reliquerit, an secundum modum quemdam viventis corporis ibi anima fuerit, sed mens ejus ad videnda vel audienda ineffabilia illius visionis arrepta sit, hoc incertum erat, ideo forsitan dixit: « Sive » in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit. »

CAPUT VI.

Visionum genera tria.

XV. Quomodo autem non imaginaliter, sed proprie videtur, et non per corpus videtur, hoc ea visione videtur, quae omnes ceteras superat. Harum species atque differentias, quantum me Dominus adjuverit, explicare curabo. Ecce in hoc uno praecipio cum legitur: « Diliges proximum » tuum tanquam te ipsum¹, » tria genera visionum oc-

¹ Matth. xxii, 39.

currunt: unum per oculos, quibus ipse litteræ videntur; alterum per spiritum hominis, quo proximus et absens cogitatur; tertium per contuitum mentis, quo ipsa dilectio intellecta conspicitur. In his tribus generibus, illud primum manifestum est omnibus: in hoc enim videtur cælum et terra, et omnia quæ in eis conspicua sunt oculis nostris. Nec illud alterum, quo absentia corporalia cogitantur, insinuare difficile est: ipsum quippe cælum et terram, et ea quæ in eis videre possumus, etiam in tenebris constituti cogitamus; ubi nihil videntes oculis corporis, animo tamen corporales imagines intuemur, seu veras, sicut ipsa corpora videmus, et memoria retinemus; seu fictas, sicut cogitatio formare potuerit. Aliter enim cogitamus Carthaginem quam novimus, aliter Alexandriam quam non novimus. Tertium vero illud, quo dilectio intellecta conspicitur, eas res continet, quæ non habent imagines sui similes, quæ non sunt quod ipsæ. Nam homo vel arbor, vel sol, et quæcumque alia corpora, sive cælestia sive terrestria, et præsentia videntur in suis formis, et absentia cogitantur imaginibus animo impressis, et faciunt duo genera visorum, unum per corporis sensus, alterum per spiritum, quo illæ imagines continentur. Dilectio autem numquid aliter videtur præsens in specie qua est, et aliter absens in aliqua imagine sui simili? Non utique; sed quantum mente cerni potest, ab alio magis, ab alio minus ipsa cernitur: si autem aliquid corporalis imaginis cogitatur, non ipsa cernitur.

CAPUT VII.

Genera visionum, corporale, spiritale, intellectuale. — Corporale proprie et translate. — Spiritale pluribus modis.

XVI. Hæc sunt tria genera visionum, de quibus et in superioribus libris aliquid diximus, sicut res postulare videbatur, non tamen eorum numerum commemoravimus; et nunc breviter eis insinuat, quoniam suscepta quæstio flagitat, ut de his aliquanto uberius disseramus, debemus ea certis et congruis signare nominibus, ne assidue circumloquendo moras faciamus. Primum ergo appellemus corporale, quia per corpus percipitur et corporis sensibus exhibetur. Secundum spiritale, quidquid enim corpus non est, et tamen aliquid est, jam recte spiritus dicitur; et utique non est corpus, quamvis corpori similis sit, imago absentis corporis, nec ille ipse obtutus quo cernitur. Tertium vero intellectuale, ab intellectu; quia mentale, a mente, ipsa vocabuli novitate, nimis absurdum est, ut dicamus.

XVII. Horum vocabulorum rationem si subtilius reddam, et prolixior et perplexior sermo erit, cum hoc vel nulla, vel certe non tanta necessitas exigit. Satis est ergo scire corporale aliquid vel proprie dici, cum de corporibus agitur, vel etiam translato vocabulo, sicut dictum est: « Quia in ipso inhabitat hominis plenitudo Divinitatis » corporaliter¹. Neque enim Divinitas corpus est, sed quæ sacramenta Veteris Testamenti appellat umbras fu-

¹ Coloss. ii, 9.

turi¹, propter umbrarum comparationem corporaliter dixit habitare in Christo plenitudinem Divinitatis, quod in illo impleantur omnia, quæ in illis umbris figurata sunt, ac sic quodam modo umbrarum ipse sit corpus, hoc est, figurarum et significationum illarum ipse sit veritas. Sicut ergo ipse figuræ significatione, translato utique vocabulo, non proprie dictæ sunt umbræ: ita et quod ait plenitudinem Divinitatis corporaliter habitare, translato verbo usus est.

XVIII. Spiritale autem pluribus modis dicitur. Nam et corpus quod futurum est in resurrectione sanctorum, spiritale appellat Apostolus, ubi ait: « Seminatur corpus » animale, resurget corpus spiritale², » eo quod miris modis ad omnem facilitatem et incorruptionem spiritui subdat, et sine ulla indigentia corporalium alimentorum solo vivificetur spiritu, non quod incorpoream substantiam sit habiturum: neque enim et hoc corpus, quale nunc habemus, animæ habet substantiam, et hoc est, quod anima, quia dictum est animale. Item spiritus dicitur, vel ær iste, vel flatus ejus, id est, motus ejus, sicut dictum est: « Ignis, grandis, nix, glacies, spiritus tem- » pestatis³. » Dicitur etiam spiritus anima, sive pecoris » spiritus et ipsa mens rationalis, ubi est quidam tanquam oculus animæ, ad quem pertinet imago et agnitio Dei. Unde dicit Apostolus: « Renovamini spiritu mentis vestræ, » et induite novum hominem, qui secundum Deum crea- » tus est⁴: » cum et alibi dicat de interiore homine: « Qui renovatur in agnitione Dei, secundum imaginem

¹ Coloss. ii, 17. — ² 1 Cor. xv, 44. — ³ Psal. cxxviii, 8. — ⁴ Eccl. iii, 21. — ⁵ Ephes. iv, 23.

» ejus, qui creavit eum¹. » Item cum dixisset: « Igitur » ipse ego mente servio legi Dei, carne autem legi pec- » cati²: » alio loco eandem sententiam commemorans: « Caro, inquit, concupiscit adversus spiritum, et spiritus » adversus carnem, ut non ea quæ vultis faciatis³: » quam dixit mentem, hanc etiam spiritum appellavit. Dicitur Spiritus etiam Deus, sicut ait Dominus in Evangelio: « Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et » veritate oportet adorare⁴. »

CAPUT VIII.

Unde spiritale dicitur visionum genus secundum.

XIX. Ex his omnibus modis, quos commemoravimus, quibus appellatur spiritus, non traximus hoc vocabulum, quo appellavimus spiritale hoc visionis genus, de quo nunc agimus; sed ex illo uno modo, quem invenimus in Epistola ad Corinthios, quo spiritus a mente distinguitur evidentissimo testimonio: « Si enim oravero, inquit, lin- » gua, spiritus meus orat, mens autem mea infructuosa » est⁵. » Cum ergo linguam intelligatur hoc loco dicere obscuras et mysticas significationes, a quibus si intellectum mentis removeas, nemo ædificatur, audiendo quod non intelligit: unde etiam dicit: « Qui enim loquitur » lingua, non hominibus loquitur, sed Deo; nemo enim » audit, spiritus autem loquitur mysteria⁶. » satis indicat eam se linguam hoc loco appellare, ubi sunt significationes velut imagines rerum ac similitudines, quæ ut in-

¹ Coloss. iii, 10. — ² Rom. vii, 25. — ³ Gal. v, 17. — ⁴ Joan. iv, 24. — ⁵ 1 Cor. xiv, 14. — ⁶ Ibid. 2.

telligantur, indigent mentis obtutu. Cum autem non intelligantur, in spiritu eas dicit esse, non in mente: unde apertius ait: « Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotarum quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem, quandoquidem nescit quid dicas? » Quia ergo etiam lingua, id est, membro corporis quod movemus in ore cum loquimur, signa utique rerum dantur, non res ipsae proferuntur; propterea translato verbo linguam appellavit quamlibet signorum prolationem prius quam intelligantur quo cum intellectus accesserit, qui mentis est proprius, fit revelatio, vel agnitio, vel prophetia, vel doctrina. Proinde ait: « Si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi loquar vobis in revelatione, aut in agnitione, aut in prophetia, aut in doctrina? » aut in agnitione, aut in prophetia? id est, cum signis, hoc est, linguae accesserit intellectus, ut non spiritu tantum, sed etiam mente agatur quod agitur.

CAPUT IX.

Prophetiam ad mentem pertinere.

XX. PROINDE quibus signa per aliquas rerum corporaliu similitudines demonstrabantur in spiritu, nisi accessisset mentis officium, ut etiam intelligerentur, nondum erat prophetia; magisque propheta erat, qui interpretabatur quod alius vidisset, quam ipse qui vidisset. Unde apparet magis ad mentem pertinere prophetiam, quam ad istum spiritum, qui modo quodam proprio vocatur spiritus, vis animae quaedam mente inferior, ubi corporaliu reru similitudines exprimuntur. Itaque magis Joseph

¹ 1 Cor. xiv, 16. — ² Ibid. 6.

propheta, qui intellexit quid significarent septem spicae et septem boves, quam Pharaon qui eas vidit in somnis¹. Illius enim spiritus informatus est, ut videret; huius mens illuminata, ut intelligeret. Ac per hoc in illo erat lingua, in isto prophetia; quia in illo reru imaginatio, in isto imaginationu interpretatio. Minus ergo propheta, qui reru, quae significantur, sola ipsa signa in spiritu per reru corporaliu imagines videt; et magis propheta, qui solo earu intellectu praeditus est; sed et maxime propheta, qui utroque praecellit, ut et videat in spiritu corporaliu reru significativas similitudines, et eas vivacitate mentis intelligat, sicut Danielis excellentia tentata est et probata, qui regi et somnium quod viderat dixit, et quid significaret aperuit². Et ipse quippe imagines corporales in spiritu ejus expressae sunt, et earu intellectus revelatus in mente. Ex hoc ergo modo, quo appellatur in ista distinctione spiritus secundum quem dixit Apostolus: « Orabo spiritu, orabo autem et mente³, » ut et signa reru formentur in spiritu, et eorum refulgeret intellectus in mente, secundum hanc, inquam, distinctionem spirituale nunc appellavimus tale genus visorum, quali etiam corporu absentiu imagines cogitamus.

CAPUT X.

Intellectuale genus visionis.

XXI. INTELLECTUALE autem illud excellentius, quod mentis est proprium. Nec mihi occurrit omnino, ita pluribus modis dici posse intellectuum, sicut spiritum multis modis appellatum esse comperimus. Sive autem intellec-

¹ 1 Gen. xli, 26. — ² Dan. ii, 31, et iv, 17. — ³ 1 Cor. xiv, 15.

tuale dicamus, sive intelligibile, hoc idem significamus. Quanquam nonnihil interesse nonnulli voluerunt, ut intelligibilis sit res ipsa, quæ solo intellectu percipi potest; intellectualis autem, mens quæ intelligit: sed esse aliquam rem, quæ solo intellectu cerni possit, ac non etiam intelligat, magna et difficilis quæstio est. Esse autem rem, quæ intellectu percipiat, et non etiam intellectu percipi possit, non arbitror quemquam vel putare, vel dicere; mens quippe non videtur nisi mente. Quia ergo videri potest, intelligibilis; quia et videre, intellectualis est, secundum illam distinctionem. Quapropter sequestrata illa difficillima quæstione, utrum sit aliquid quod tantum intelligatur nec intelligat, nunc intellectuale et intelligibile sub eadem significatione appellamus.

CAPUT XI.

Corporalem visionem referri ad spiritalem, hanc vero ad intellectualem.

XXII. TRIA igitur ista genera visionum, corporale, spiritale, et intellectuale, singillatim consideranda sunt, ut ab inferioribus ratio ad superiora conscendat. Jam quidem superius exemplum proposuimus, quo in una sententia omnia tria videantur genera. Cum enim legitur: « Diliges » proximum tuum tanquam te ipsum¹, » corporaliter litteræ videntur, spiritaliter proximus cogitatur, intellectualiter dilectio conspiciatur. Sed et litteræ absentes possunt spiritaliter cogitari, et proximus præsens potest corporaliter videri; dilectio autem nec per substantiam

¹ Matth. xxii, 39.

suum potest oculis corporis cerni, nec per imaginem corporis similem spiritu cogitari, sed sola mente, id est, intellectu cognosci et percipi. Corporalis sane visio nulli horum generi præsidet, sed quod per eam sentitur, illi spiritali tanquam præsidenti nuntiatur. Nam cum aliquid oculis cernitur, continuo fit imago ejus in spiritu, sed non dignoscitur facta, nisi cum ablatis oculis ab eo quod per oculos videbamus, imaginem ejus in animo invenerimus. Et siquidem spiritus irrationalis est, veluti pecoris, hoc usque oculi nuntiant. Si autem anima rationalis est, etiam intellectui nuntiatur, qui et spiritui præsidet, ut sit illud quod hauserunt oculi, atque id spiritui, ut ejus illic imago fieret, nuntiaverunt, alicujus rei signum est, aut intelligatur continuo quid significet, aut quæratur; quoniam nec intelligi nec requiri nisi officio mentis potest.

XXIII. Vidit rex Balthasar articulos manus scribentis in pariete¹, continuoque per corporis sensum imago rei corporaliter factæ spiritui ejus impressa est, atque ipso viso facto ac præterito illa in cogitatione permansit: videbatur in spiritu, et nondum intelligebatur, nec tunc intellectum erat hoc signum, cum corporaliter fieret, atque oculis corporalibus appareret; jam tamen signum esse intelligebatur, id habens ex mentis officio. Et quia requirebatur quid significaret, etiam ipsam inquisitionem utique mens agebat. Quo non comperto, Daniel accessit, et spiritu prophetico mente illustrata², perturbato regi quid illo signo portenderetur aperuit, ipse potius propheta per hoc genus visionis, quod mentis est proprium, quam ille qui et signum corporaliter factum corporaliter viderat, et transacti ejus imaginem in spiritu cogitando cernebat, nec aliquid intellectu poterat, nisi nosse signum esse, et quid significaret inquirere.

¹ Dan. v, 5. — ² Ibid. 25, 26.

XXIV. Vidit Petrus in alienatione mentis vas quatuor lineis alligatum submitti de cœlo plenum variis animalibus, cum audivit et vocem: « Macta et manduca », » Qui cum redditus sensibus de visu disceptaret, ecce quos Cornelius miserat, nuntiavit ei spiritus dicens: « Ecce iri quæ » runt te: sed surge, descende, et vade cum illis, quia ego » misi eos. » Qui cum venisset ad Cornelium, quid in illa visione intellexerit, ubi audierat: « Quæ Deus mundavit, tu » ne communia dixeris, » ipse indicavit dicens: « Sed mihi » Deus ostendit neminem communem aut immundum hominem dicere. » Cum ergo illum discum videret alienatus a corporis sensibus, et illas voces: « Macta et manduca, » et, « Quæ Deus mundavit, tu communia ne dixeris, » in spiritu audiebat. Redditus autem corporis sensibus, id ipsum quod visum atque auditum memoria tenuerat, in eodem spiritu cogitando cernebat. Quæ omnia non corporalia, sed corporalium imagines erant, sive cum primum in ipsa alienatione visæ sunt, sive cum postea recordate atque cogitatae. Cum vero disceptabatur, et requirebatur ut illa signa intelligerentur, mentis erat actio conantis, sed deerat effectus donec nuntiati sunt, qui venerant a Cornelio, hæc vero corporali etiam accedente visione, cum et Spiritus sanctus rursus in spiritu ei diceret: « Vade cum eis, » ubi et illud signum ostenderat, et impresserat voces, adjuncta divinitus mens intellexit, quid illis signis omnibus ageretur. His atque hujusmodi rebus diligenter consideratis, satis apparet corporalem visionem referri ad spiritalem, eamque spiritalem referri ad intellectualem.

Act. x, 11 et seqq.

CAPUT XII.

Corporalis et spiritualis visio.

XXV. Sed cum vigilantes, neque mente a sensibus corporis alienata, in visione corporali sumus, discernimus ab ea visionem spiritalem, qua corpora absentia imaginaliter cogitamus sive memoriter recordantes quæ novimus, sive quæ non novimus et tamen sunt, in ipsa spiritus cogitatione utcumque formantes, sive quæ omnino nusquam sunt, pro arbitrio vel opinacione fingentes. Ab his omnibus ita discernimus illa corporalia, quæ videmus, et in quibus presentibus sunt sensus corporis nostri, ut non dubitemus hæc esse corpora, illas vero imagines corporum. Cum autem vel nimia cogitationis intentione, vel aliqua vi morbi, ut phreneticis per febrem accidere solet, vel commixtione cujusquam alterius spiritus seu mali seu boni, ita corporalium rerum in spiritu exprimuntur imagines, tanquam ipsis corporis sensibus corpora presententur, manente tamen etiam in sensibus corporis intentione: sic videntur quæ in spiritu fiunt imagines corporum, quemadmodum corpora ipsa per corpus; ita ut simul cernatur et homo aliquis presens oculis, et absens alius spiritu tanquam oculis. Nam experti sumus sic affectos, et cum eis locutos qui vere aderant, et cum aliis qui non aderant, tanquam adessent. Resipientes autem aliqui referunt quod viderent, aliqui non possunt. Sic enim et somnia quidam obliviscuntur, quidam meminerrunt. Quando autem penitus avertitur atque abripitur animi intentio a sensibus corporis, tunc magis extasis dici solet. Tunc omnino quæcumque sint presentia corpora, etiam patentibus oculis non

videntur, nec ullæ voces prorsus audiuntur: totus animi contentus aut in corporum imaginibus est per spiritalem, aut in rebus incorporeis nulla corporis imagine figuratis per intellectualem visionem.

XXVI. Sed cum spiritalis visio, penitus alienato a sensibus corporis animo, imaginibus corporalium detinetur, sive in somnis, sive in extasi, si nihil significant quæ videntur, ipsius animæ sunt imaginationes: sicut etiam vigilantes et sani, et nulla alienatione moti, multorum corporum quæ non adsunt sensibus corporis, cogitatione imagines versant. Verum hoc interest, quod eas a presentibus verisque corporibus constanti affectione discernunt. Si autem aliquid significant, sive dormientibus exhibeantur, sive vigilantibus, cum et oculis vident præsentia corpora, et absentium imagines cernunt spiritu, tanquam oculis præsto sint, sive illa quæ extasis dicitur alienato prorsus animo a sensibus corporis, mirus modus est: sed commixtione alterius spiritus fieri potest, ut ea quæ ipse scit, per huiusmodi imagines ei cui miscetur ostendat, sive intelligenti, sive ut ab alio intellecta pandantur. Si enim demonstrantur hæc, nec utique a corpore demonstrari possunt, quid restat nisi ut ab aliquo spiritu demonstrantur?

.....

.....
CAPUT XIII.

An insit in anima vis divinationis.

XXVII. NONNULLI quidem volunt animam humanam habere vim quamdam divinationis in seipsa. Sed si ita est, cur non semper potest cum semper velit? An quia non

semper adjuvatur ut possit? Cum ergo adjuvatur, numquid a nullo aut a corpore ad hoc adjuvari potest? Proinde restat ut a spiritu adjuvetur. Deinde quomodo adjuvatur? Utrum in corpore fit aliquid, ut inde quasi relaxetur et emicet ejus intentio, quo in id veniat, ubi in seipsa videat significantes similitudines, quæ ibi jam erant, nec videbantur, sicut multa habemus et in memoria, quæ non semper intuemur? An fiunt illie, quæ ante non fuerant, vel in aliquo spiritu sunt, quo illa erumpens et emergens ibi eas videat? Sed si jam in illa erant quasi proprie, cur eas non etiam consequenter intelligit? Aliquando enim, imo plerumque non intelligit. An sicut spiritus ejus adjectus est, ut eas in se videret, ita et mens nisi adjuvetur, ea quæ habet spiritus, intelligere non potest? An forte non corporea removentur, vel quasi relaxantur impedimenta, ut suo impetu anima in ea quæ videnda sunt, exeratur, sed ipsa prorsus in hæc assumitur, sive tantum spiritaliter cernenda, sive etiam intellectualiter cognoscenda? An aliquando in se ipsa videt ista, aliquando per alterius spiritus commixtionem? Quidquid horum est, temere affirmari non oportet. Illud tamen dubium esse non debet corporales imagines, quæ spiritu cernuntur, non semper signa esse aliarum rerum, sive in vigilantibus, sive in dormientibus, sive in egrotantibus: mirum est autem, si aliquando extasis fieri potest, ut non illæ corporalium rerum similitudines aliquid significant.

XXVIII. Non sane mirum est si et dæmonium habentes aliquando vera dicunt, quæ absunt a presentium sensibus; quod certe nescio qua occulta mixtura ejusdem spiritus fit, ut tanquam unus sit patientis atque vexantis. Cum autem spiritus bonus in hæc visa humanum spiritum assumit, aut rapit, nullo modo illas imagines signa rerum aliarum esse dubitandum est, et earum quas nosse utile

est: Dei enim munus est. Discretio sane difficillima est, cum spiritus malignus quasi tranquillus agit, ac sine aliqua vexatione corporis assumpto humano spiritu dicit quod potest; quando etiam vera dicit, et utilia prædicat, transfigurans se, sicut scriptum est, velut Angelum lucis¹, ad hoc ut cum illi in manifestis bonis creditum fuerit, seducat ad sua. Hunc discerni non arbitror, nisi dono illo, de quo ait Apostolus, cum de diversis Dei muneribus loqueretur: « Alii dijudicatio spirituum². » Non enim magnum est tunc eum dignoscere, cum ad aliqua pervenerit vel perduxerit, quæ sunt contra bonos mores vel regulam fidei: tunc enim a multis discernitur. Illo autem dono, in ipso primordio quo multis adhuc bonus apparet, continuo dijudicatur an malus sit.

CAPUT XIV³.

Intellectualis visio non fallit. In aliis falli non semper est perniciosum.

XXIX. TAMEN et per corporalem visionem, et per imagines corporalium quæ demonstrantur in spiritu, et boni instrunt, et mali fallunt. Intellectualis autem visio non fallitur. Aut enim non intelligit, qui aliud opinatur quam est; aut si intelligit, continuo verum est. Quid enim faciunt oculi non habent, cum simile corpus viderint, quod ab aliis discernere non possint: aut quid faciat animi intentio, cum in spiritu facta fuerit corporis similitudo, quam non valeat distinguere a corpore? Sed adhibetur

¹ 2 Cor. xi, 14. — ² 1 Cor. xii, 10. — ³ Caput xiv in Editis incipit ad hæc verba: Non enim magnum est, etc.

intellectus, quærens quid illa significant vel utile doceant; et aut inveniens ad fructum suum pervenit, aut non inveniens in disceptatione se tenet, ne aliqua perniciose temeritate probabatur in exitiabilem errorem.

XXX. Judicat autem sobrius intellectus divinitus adjunctus, quæ vel quanta sint, in quibus etiam aliud putare quam est, non sit animæ perniciosum. Nec enim putantium periculo, et non potius exitio suo, quisque a bonis putatur bonus, etiamsi occultus sit malus, si in rebus ipsis, id est, in ipso bono quo fit quisque bonus, non erratur: aut aliquid obest omnibus hominibus, quod cum dormiunt, vera corpora esse arbitrantur, quorum similitudines in somnis vident; aut aliquid obfuit Petro, quod soluto se a vinculis, seque Angelo deducente factum est repente miraculo, ut putaret se visum videre¹: vel cum in illa extasi respondit: « Nequaquam, Domine, quia nunquam manducavi omne commune et immundum². » putans ea ipsa, quæ in disco demonstrabantur, tanquam vera animalia. Hæc quando aliter inventa fuerint, quam putata sunt, cum viderentur, non nos poenitet ita nobis fuisse visa, si non arguatur vel infidelitas dura, vel opinatio vana sive sacrilega. Quapropter et cum visis corporalibus diabolus fallit, nihil obest quod ludificantur oculi, si non erratur in veritate fidei, et intelligentiæ sanitate, qua docet Deus subjectos sibi. Aut si ludificet animam spiritali visione imaginibus corporum, ut putet corpus esse quod non est, non aliquid obest animæ, si perniciose suasioni non consentiat.

¹ Act. xii, 9. — ² Id. x, 14. — ³ Act. xii, 9. — ⁴ Id. x, 14. — ⁵ Act. xii, 9. — ⁶ Id. x, 14.

CAPUT XV.

Somnia venerea sine peccato contingere.

XXXI. UNDE aliquando fit quæstio de consensionibus somniantium, cum etiam concumbere sibi videntur, vel contra propositum suum, vel contra etiam licitos mores. Quod non contingit, nisi cum ea quæ vigilantes etiam cogitamus, non cum placito consensionis, sed sicut etiam talia propter aliquid loquimur, sic admoventur in somnis et exprimuntur, ut eis naturaliter etiam caro moveatur, et quod naturaliter colligit, per genitales vias emittat; sicut hoc ipsum dicere utique non possem, nisi etiam cogitare. Porro imagines rerum corporalium, quas necessario cogitavi, ut hoc dicerem, si tanta expressione præsentarentur in somnis, quanta præsentantur corpora vigilantibus, fieret illud quod sine peccato fieri a vigilante non posset. Quis enim vel cum loquitur, et postulante necessitate sermonis de suo concubitu aliquid dicit possit non cogitare quod dicit? Porro ipsa phantasia, quæ fit in cogitatione sermocinantis, cum ita expressa fuerit in visione somniantis, ut inter illam et veram commixtionem corporum non discernatur, continuo movetur caro, et sequitur quod cum motum sequi solet, cum hoc tam sine peccato fiat, quam sine peccato a vigilante dicitur, quod ut diceretur, sine dubio cogitatum est. Verumtamen propter animæ affectionem bonam, quæ desiderio meliore mundata multas interficit cupiditates, quæ ad naturalem carnis motum non pertinent, quem casti vigilantes cohibent et refrenant, dormientes autem ideo non possunt,

quia non habent in potestate quæ admoventur expressio corporalis imaginis, quæ discerni non possit a corpore: propter illam ergo affectionem animæ bonam, etiam in somnis quædam ejus merita clarent. Nam etiam dormiens Salomon sapientiam præposuit omnibus rebus, eamque neglectis cæteris est precatus a Domino: et sicut Scriptura testatur, placuit hoc coram Domino¹, nec distulit retributionem bonam pro desiderio bono.

CAPUT XVI.

Corporalium similitudines a spiritu in se ipso formari.

XXXII. QUÆ cum ita sint, pertinet corporis sensus ad visa corporalia, qui per quinque quasi rivulos distanter valentes distribuitur: cum illud quod est subtilissimum in corpore, et ob hoc animæ vicinius quam cætera, id est lux, primum per oculos sola diffunditur, emicaturque in radiis oculorum ad visibilia contuenda; deinde mixtura quadam, primum cum aëre puro, secundo cum aëre caliginoso atque nebuloso, tertio cum corpulentiore humore, quarto cum terrena crassitudine, quinque sensus cum ipso, ubi sola excellit, oculorum sensu efficit: sicut in libro quarto, itemque in septimo disseruisse me recolo. Est autem hoc cælum oculis conspicuum, unde luminaria et sidera effulgent, excellentius utique omnibus corporeis elementis, sicut oculorum sensus excellit in corpore. Quia vero spiritus omnis omni est corpore sine dubitatione præstantior, sequitur ut non loci positione,

¹ 3 Reg. iii, 9 et 10.

sed nature dignitate præstantior sit natura spiritalis isto corporeo celo, etiam illa ubi rerum corporalium exprimuntur imagines.

XXXIII. Hic existit quiddam mirabile, ut cum prior sit corpore spiritus, et posterior corporis imago quam corpus, tamen quia illud quod tempore posterius est, fit in eo quod natura prius est, præstantior sit imago corporis in spiritu, quam ipsum corpus in substantia sua. Nec sane putandum est facere aliquid corpus in spiritu, tanquam spiritus corpori facienti, materiæ vice subdatur. Omni enim modo præstantior est qui facit, ea re de qua aliquid facit; neque ullo modo spiritu præstantius est corpus; imo perspicuo modo spiritus corpore. Quamvis ergo prius videamus aliquid corpus, quod antea non videramus, atque inde incipiat imago ejus esse in spiritu nostro, quo illud cum absens fuerit recordemur: tamen eandem ejus imaginem non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in se ipso facit celeritate mirabili, quæ ineffabiliter longe est a corporis tarditate; ejus imago mox ut oculis visum fuerit, in spiritu videtis nullius puncti temporæ interpositione formatur. Itemque in auditu, nisi auribus perceptæ vocis imaginem continuo spiritus in se ipso formaret, ac memoria retineret, ignoraretur secunda syllaba utrum secunda esset, cum jam prima utique nulla esset, quæ percussa aure transisset: ac sic omnis locutionis usus, omnis cantandi suavitas, omnis postremo in actibus nostris corporalis motus dilapsus occideret, neque illum progressum nancisceretur, si transactis corporis motus memoriter spiritus non teneret, quibus consequentes in agendo connecteret. Quos utique non tenet, nisi imaginaliter a se factos in se. Ipsarum etiam futurarum motionum imagines præveniunt fines actuum nostrorum. Quid enim agimus per corpus, quod non cogitando præ-

occupaverit spiritus, omniumque visibilium operum similitudines in se ipso primitus viderit, et quodam modo disposuerit?

CAPUT XVII.

Similitudines animo expressæ unde innotescant demonibus. Visiones quædam miræ. — Phrenetici.

— *Puer ægrotans.*

XXXIV. Quæ spiritalis corporalis similitudines in animo nostro, quemadmodum innotescant spiritibus etiam immundis, vel quid obstaculi patiatur anima nostra ex isto terreno corpore, ut eas invicem in nostro spiritu videre nequeamus, invenire et explicare difficile est. Certissimis tamen indicibus apud nos constitit¹ enuntiata a demonibus cogitationes hominum, qui tamen si virtutum internam speciem possent in hominibus cernere, non tentarent; sicut illum in Job nobilem ac mirabilem patientiam procul dubio, si posset diabolus cernere, nollet a tentato utique superari². Cæterum alicubi longe jam facta quod nuntiant, quæ post aliquot dies vera esse firmentur, non est mirandum. Possunt enim hoc efficere, non solum acrimonia cernendi etiam corporalia incomparabiliter præstantiore quam nostra est, sed etiam corporum ipsorum, longe utique subtiliorum, mira velocitate.

XXXV. Comperimus etiam in domo constitutum patientem spiritum immundum, dicere solere quando ad eum venire cepisset ex duodecim millibus presbyter, et per omnia loca itineris ubi esset, et quam propinquaret,

¹ Vide lib. I contra Academicos; cap. 6 et 7. — ² Job. 1, 10.

et quando ingrederetur et fundum et domum et cubiculum, donec in conspectu ejus astaret. Quæ omnia etsi non oculis patiens ille cernebat, tamen nisi aliquo modo cernebat, non tam veraciter enuntiaret; erat autem iste febriciens, et tanquam in phrenesi ista dicebat. Et forte revera phreneticus erat, sed propter ista dæmonium pati putabatur. Nullum refectiois cibum accipiebat a suis, sed a solo presbytero. Resistebat etiam suis violenter quantum valebat; illo solo presbytero veniente, quiescebat, illi tantum subditus erat, et subdite respondebat. Nec tamen eidem saltem presbytero illa cessit mentis alienatio sive dæmonium, nisi cum sanus esset a febris, sicut phrenetici sanari solent; nec aliquando postea tale aliquid passus est.

XXXVI. Novimus etiam sine dubitatione phreneticum futuram mortem cujusdam femine prædixisse; non sane specie divinandi, sed tanquam factum ac præteritum recollectionem. Nam cum ejus apud eum commemoratio fieret: Mortua est, inquit, ego eam vidi offerri, hac cum ejus corpore transierunt; cum illa incolumis viveret: post paucos autem dies repente defuncta, et per eum locum elata est, qua ille prædixerat.

XXXVII. Fuit item apud nos puer, qui in exordio pueritatis dolorem acerrimum genitalium patiebatur, medicis nequaquam valentibus quid illud esset agnoscere, nisi quod nervus ipse introrsum reconditus erat, ita ut nec præcisio præputio, quod immoderata longitudine propendebat, apparere potuerit, sed postea vix esset inventus. Humor autem viscosus et acer exsudans testes et inguina urebat. Sed acutum dolorem non continuum patiebatur, et cum patiebatur, ejulabat vehementer cum jactatione membrorum mente sanissima, sicut in cruciatibus corporum dolorum fieri solet. Deinde inter voces suas abri-

piebatur ab omnibus sensibus, et jacebat patentibus oculis neminem circumstantium videns, ad nullam vellicationem se movens. Post aliquantum tanquam evigilans, nec jam dolens, quæ viderat indicabat. Tum interpositis paucis diebus eadem patiebatur. In omnibus sane vel pene omnibus visionibus suis, duos se dicebat videre, unum provecioris ætatis, alterum puerum, a quibus ei vel dicebantur, vel demonstrabantur, quæ se audisse et vidisse narrabat.

XXXVIII. Vidit quodam die chorum piorum psallentium, letantium in luce mirabili, et impiorum in tenebris diversas et atrocissimas penas, illis ducentibus et ostendentibus, et felicitatis aliorum aliorumque infelicitatis meritum insinuantibus. Hoc autem vidit die dominico Paschæ, cum per totam Quadragesimam nihil doluisset, cui vix intervallo tridui antea parcebatur. Viderat autem in ipso ingressu Quadragesimæ illos promittentes sibi quod per quadraginta dies nullum sensurus esset dolorem, postea ipsi ei dederunt tanquam medicinale consilium, ut ei præputii longitudo præcideretur, quo facto diu non doluit. Cum vero iterum similiter doleret, et similia videre coepisset, accepit ab eis rursus consilium, ut in mare pube tenus intraret, ac post aliquantam moram inde discederet, promittentibus sane quod jam deinceps vehementem illum dolorem non esset passurus, sed solius illius viscosi humoris molestiam: atque ita secutum est; nec unquam talem aliquam postea passus est aversionem mentis a sensibus, nec tale aliquid vidit quale antea cum in mediis doloribus et horrendis vocibus repente obmutescens abriperetur. Postea tamen medicis cætera curantibus et sanantibus, non permansit in proposito sanctitatis.

CAPUT XVIII.

De visionum causis.

XXXIX. *ISTARUM* visionum et divinationum causas et modos vestigare si quis potest, certoque comprehendere, eum magis audire vellem, quam de me expectari ut ipse dissererem. Quid tamen putem, ita ut nec docti me tanquam confirmantem derideant, nec indocti tanquam docentem accipiant, sed utriusque disceptantem et quaerentem potius quam scientem, non occultabo. Ego visa ista omnia visis comparo somniantium. Sicut enim aliquando et haec falsa, aliquando autem vera sunt, aliquando futuris omnino similia, vel aperte dicta, aliquando perturbata, aliquando tranquilla; ipsa autem vera quando obscuris significationibus et quasi figuratis locutionibus praenuntiata sic etiam illa omnia. Sed amant homines inexperta rimari, et causas insolitorum requirere, cum quotidiana plerumque talia saepe etiam latentioris originis nosse non curent. Nam quemadmodum in verbis, hoc est, signis quibus loquendo utimur, auditu verbo inusitato, quaerunt primo quid sit, hoc est, quid significet, quo cognito deinde quaerunt unde ita dictum sit, cum tam multa sine cura nesciant, quae in usu sermonis habent, unde ita sint dicta: sic cum aliquid inusitatum in rebus acciderit, sive corporalibus, sive spiritalibus, causas rationemque sollicite inquireunt, et sibi reddi a doctoribus flagitant.

XL. Soleo autem cum me quisque interrogat, verbi gratia, quid sit catus, et respondeo, prudens vel acutus,

nec ei sufficit, sed pergat quaerere unde dictus sit catus, vicissim referre et quaerere unde dictus sit acutus; quod nihilominus utique ignorabat; sed quia usitatum nomen erat, patienter ejus originem nesciebat: quod autem novum insonuit auribus, parum putat nosse quid significando valeat, nisi etiam unde dicatur exquirat. Quisquis ergo ex me quaerit unde visa corporalibus similia in extasi appareant, quae raro accidunt animae, vicissim quaero, unde appareant dormientibus, quae quotidie sentit anima, et nemo istud aut non multum curat inquirere. Quasi vero ideo minus mira sit talium natura visorum, quia quotidiana est; aut ideo minus curanda, quia omnium est; aut si recte faciunt qui ista non quaerunt, non rectius fecerint si nec in illa curiosi sint. Ego vero multo amplius admiror, multoque maxime stupeo quanta celeritate ac facilitate in se anima fabricetur imagines corporum, quae per corporis oculos videntur, quam somniantium vel etiam in extasi visiones. Quaecumque tamen illa natura visorum est procul dubio corpus non est. Hoc nosse cui non sufficit, unde etiam existant, inquirat ab aliis, me ignorare confiteor.

CAPUT XIX.

Unde nascantur visiones.

XLI. *LLUD* plane exemplorum experimentis colligi datur, sicut corporum pallor, rubor, tremor, vel etiam morbus aliquando a corpore habet causas, aliquando ab anima; et a corpore quidem, cum vel humor suffunditur, vel cibus vel aliquid aliud corpori injectum extrinse-